

П'ятитомне загальноакадемічне видання «Правова система України: історія, стан та перспективи»

ТОМ 1

ПЕРЕДМОВА

Перед історико-загальнотеоретичними дисциплінами у системі юридичних наук сьогодні постає важливе завдання по оновлення свого змісту, переорієнтації на дослідження державно-правової реальності під кутом загальновизнаних взірців демократії, функціонування соціальної і правової державності, механізмів забезпечення та захисту прав і свобод людини. Для цього теоретики та історики держави і права повинні критично переосмислити ті напрацювання, що були зроблені в попередній період, запропонувати нові підходи до розв'язання актуальних проблем та шляхи їх вирішення.

Все більше науковців в загальнотеоретичній галузі правової науки схиляються останнім часом до висновку про те, що подальший розвиток теорії держави і права має здійснюватися на шляху фундаменталізації цієї дисципліни, дослідження загальнотеоретичних проблем становлення, функціонування та розвитку держави і права, розробки загальних понять, які б мали методологічне значення для галузевих юридичних наук.

Відтак, не є випадковим проведення в останні роки цілої низки наукових конференцій з питань методології держави і права, які дають змогу висвітлити актуальні проблеми державно-правового розвитку з урахуванням сучасного стану розвитку науки – філософії, соціології, політології, психології нових напрямків та підходів, які розробляються цими науками. Звідси активізація і певна автономізація таких напрямів дослідження, як філософія права, соціологія права, етика права, логіка права, що проте, це не повинно призводити до порушення цілісності (інтегративності) сприйняття права як універсального способу регулювання суспільних відносин, вирішення конфліктів, досягнення соціальної злагоди та компромісу, забезпечення гідного існування та розвитку людини.

За останні роки значно активізувались наукові дослідження в галузі теорії та історії держави і права в Україні. Низку ключових монографій та програмних статей з теорії

права підготували академіки Академії правових наук М.В. Цвік, В.Я.Тацій, Ю.С. Шемшученко, член-кореспонденти академії М.І. Козюбра, П.М.Рабінович, О.Ф. Скакун. Докторські дисертації з теорії держави і права та філософії права захистили Ю.М. Бисага, В.С. Журавський, А.П.Заєць, О.В.Зайчук, А.А.Козловський, А.М.Колодій, В.В. Лемак, Л.А. Луць, С.І. Максимов, О.Г. Мурашин, Ю.М. Оборотов, Н.М.Оніщенко, О.В. Скрипнюк, С.С. Сливка.

Відтак, теорія держави і права намагається розширити горизонт наукового пізнання державно-правових явищ, включити до наукової картини правового світу нові загальні правові категорії, серед яких одне з найважливіших місць займає поняття правової системи, яка водночас стосовно особливостей тієї чи іншої країни набуває рис національної правової системи.

Поняття правової системи дозволяє розглянути усю правову реальність в цілому, як таку, що знаходить свій вияв у різних сферах життєдіяльності суспільства та держави - як в ідеології (правосвідомість і правова культура) так і нормативного забезпечення (законодавство) і фактичної поведінки (юридичної діяльності), об'єднати зусилля вчених правознавців з різних галузей та напрямів юридичної науки.

Поняття правової системи покликане відбити реальну структурованість правової реальності, підкреслити значимість системної методології до права, як найбільш комплексного та багатогранного підходу правових досліджень, створює теоретичні передумови для вдосконалення такої якості правової реальності як системність.

При цьому системотворчою ідеєю формування правової системи та системи законодавства України є утвердження, забезпечення та захист прав і свобод людини і громадянина. Визнання Конституцією України людини, її життя і здоров'я, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю зумовлює особливий статус прав і свобод людини і громадянина, які покликані визначати зміст і спрямованість діяльності держави. Держава, за цих умов, набуває відповідальності перед людиною, обов'язку щодо утвердження і забезпечення прав і свобод людини.

Формування національної системи України є індикатором підвищення рівня стану правової культури суспільства, одним із важливих виявів державного суверенітету, підвищення ефективності та якості правового регулювання суспільних відносин. Від вирішення цієї проблеми залежить успіх розв'язання багатьох інших правових проблем,

пов'язаних з удосконаленням чинного законодавства, правозастосовчої та правоохоронної діяльності, підвищенням рівня правової свідомості державних службовців і громадян.

Перший том фундаментального п'ятитомного видання Академії правових наук України «Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування та розвитку правової системи України» присвячений розгляду загальних проблем формування та розвитку правової системи України - методологічним проблемам дослідження правової системи, процесу історичного становлення правової системи України від «Руської правди» Ярослава Мудрого до сучасності, виробленню поняття правової системи, висвітленню її особливостей, структури та тенденцій її розвитку.

Зокрема в першому розділі передбачається розглянути такі актуальні питання: виклики перед вітчизняною правовою наукою на межі XXI століття, методологічні підходи до дослідження правової реальності, проблеми сучасного праворозуміння, особливості права як соціального явища, методологічні проблеми формування понятійного апарату правової науки, соціально-природні права і обов'язки людини в якості елемента загальнонаціональної правової системи, верховенство права як основоположний принцип правової і політичної систем України, демократичні передумови становлення та розвитку правової держави, проблеми визначення та реформування форми правління в Україні.

Другий розділ даного тому висвітлює питання права України в період Київської Русі і часи феодальної роздробленості, права в Українських землях під час їх перебування у складі Польщі, Литви і Речі Посполитої, права Гетьманщини, права в Україні під час її перебування у складі Російської імперії, права в Україні в період визвольних змагань 1917 – 1920 рр., право в Україні за радянських часів, становлення та розвиток вищих представницьких органів України.

В третьому розділі правова система розглядається як інтегративна категорія правової науки, висвітлюється проблема визначення права, роль правосвідомості у правовій системі України на етапі трансформації, правова культура як характеристика якісного стану правової системи, проблема права і демократії в умовах формування та розвитку національної правової системи, соціальний вимір сучасної національної правової системи, місце національної правової системи України в сім'ї правових систем сучасності.

Перший том п'ятитомного видання Академії правових наук України підготовлено академіками та членами-кореспондентами, які входять до складу відділення теорії та історії держави і права Академії правових наук України, а також провідними фахівцями в галузі теорії держави і права, які працюють в науково-дослідних інститутах академії, інших наукових та навчальних закладах України.

Запропонована робота приверне увагу читачів і стане у нагоді не тільки науковцям в галузі теорії та історії держави і права та галузевих юридичних дисциплін, а й всім, хто цікавиться теоретичними дослідженнями проблем держави і права, у тому числі державним службовцям та тим, хто займається законотворчою діяльністю, цікавиться актуальними питаннями державно-правового розвитку України.